

ՄԻԻՆԱՏԻԻ ԷՐՃԻԵԱՍ

Իրաւայրն պէ՛հլը սա՛նք ըր
 Կո՛ւս զի Կոս 3. Են ի տե՛
 ին 2. Ի յե՛նեք ի սոյ՛ն
 զի Գաղատ Իբն 12. Ի
 Կոս սրբաւրան գօտուլա՛ւ
 Եսե՛կ Եսե՛կն սո՛ք ըր 512

Մէջքուզ վէ սայրէն
 Գաղատեան ին՛չէն ալ
 Իսաւորեան գաղթ Կր 4
 Իրա՛ն Իսաւորեան Իսր
 պէտ Բ. Փսիմոսեան խմբ
 Ին կէ՛ցոտ իրի՛նէն ախր

ԱԺԱՆՅ ՀԱՎԱՍ

ալորաց բախտեան պարտի՝ 1590
բաառն սինաէ իմիլ :

—Սեպտեմբեր 10 թարիսից Կորնի Սթուդենտեն Բուսիանը Նուսի Թան զազեթաւան կէօնտերիւի շուն պիր մէքթուպտա, Բուսիա իմէրաթորու Նուն մէյտանը հարպտա կէշիրտիկի էօմիր իւզէրինէ պէրվէճհի աթի մա իւմաթ օգուճմուլ տուր :

«Մուհարէպէյի հաղըրէնին իպթի տաւընտան թա շու մէքթուպու եաղ տըրմ վաթթա գատար Բուսիա, քէն տի հիւքմտարըն կէշիրտիկի էօմիր հազգընտա էճնէպի զազեթաւան կէօրիւլէն մալիւմաթտան պաշգա պիր շէյ պիւմէյ : Հալպուքի նէ պէօյիւք ամէլ իշին մուհարէպէ իտիւթի իսէք, անըն մէրքէյ վէ ճանը պիղզաթ իմէրաթոր քէնտիսի տիր : Պինաէն ալէյ՝ միւշարիլէյին էօմիրինին հէր պիր տազգընտա, պիղիմ ումուճուզուն տիգգաթընը ճէպ իլլէմէլի տիր :

«Պաշգա մահէլլէրտէ օլտուղու կի պի, իմէրաթոր օրտուտա տալի քէն տի ալիւպ վէ թապիւթընտան ալա շաշմապտա տըր : Շէյլէ քի իւք կիւնքի եօրկուճուղու նէ գատար չօգ տալի օլտա, սաթթ սէքիզտէն էվլէլ եաթաղտան գալգմապտա տըր, վէ շաեէտ քէնտիսին թապիպի բէք աղ իսթիրաշաթ իթմէքտէ օլտուղունու պէեան իթտիկինտէ, միւշարիլէյ տա իս իշիմլիւքա օլտուղունտան, պուճն տան զիւտտէ ուեւեւաւմա՝ ճէվապը նը վիրիւթոր :

«Պատէհու գաւզվէսին իշիպ, պիր աղ տա տօլաշտըգտան սօնրա, թէլէ կրաթիւրը վէ զազեթալարը օգուեթոր :

«Իմէրաթորուն իգամէթկեաւհը պիր եաթաղ օտաթը իլէ պիր իշ օտաթըն տան իպարէթ տիր, վէ վիւքէլաթընը էօյլէտէն սօնրա իշ օտաթընտա նէգտի նէ գապուլ իտիւթոր : Մէքըրիւր իգա մէթկեաւհ միւթթաթը պիւլիւք պիր չաթթա, թէքվի մաեթթի իմէրաթորիսի իլէ պէրապէր թաթմ իտիպ, զաեթթ մէշուլ օլտուղու կիւնլէրտէն մաթտա, տալիմա իօշ կէօրիւմէքաւէ վէ հէր քէս իլէ միւքաթէմէ իլլէմէք տէ տիր : Իմէրաթոր թաթմ վաթթը կէլէն թէլէկրաթիւրը պիղզաթ վէ ալէ նէն օգուճապտա տըր, հալ պու քի կիճէ կէլէն թէլէկրաթիւր իշին, չօգ տէֆա միւշարիլէյ ուլգուսուճտան ուեւաթըրլմապտա տըր : Շիքա մու հարէպէսի զէմանընտա, իմէրաթոր հէման թէքմիլ կիճէյի ուլգուսուլ կէ չիւրմիլ տիր :

«Միւշարիլէյ վիւքէլաթըն լաղըմ կէլէն մէշվէրէթի իթտիքտէն սօնրա, պիր սաթթտան է սաթթա գատար եաթընը մէշուլ օլտուգտա վէ բօթթա կիւնլէրի տաւա զիւեաթէ չալըշմապտա տըր : Սըճաք 32 տէրէճէեէ գատար չօգա պիլէ, իմէրաթոր ելինէ քէնտի նիգաթընտան գաթման շաշմապտա տըր : Պու տէրէճէ շիտաթէլի հարա ըթթէ տալի միւշարիլէյ լաեւգա թի չալըշեթոր : Սաթթ տէթթ իլէ պէշ արաթընտա (սաթթ 7 տէ էօյլէ թաթմ իտիլիւր) պիր աղ իսթիրաշաթ իթտիքտէն սօնրա, ալըք ֆալթօնա պիլէրէք, մէքուհարըն չաթթըրաթընա կիթմէքտէ տիր : Պու իլիտ եաթալը լար եաթընտա միւշարիլէյին միւրիւվ վէթիւ, տիգգաթիլ վէ հալիմ թա պիաթը օլտուղունու կէօրտիւմ : Օա լալըք իմէրաթորու միւշարիլէյին, միւ հօնալար թէպաթանըն հաթիմ վէ սաշիւ պի մաղաթընտա կէօրիւմէլիպ, իլլա պիր թաթըմ սէֆիլիլէրի գաթըրմապ վէ թէնէլի իթմէք իշին զալպիւնտէն հիշ

պիր ֆէտաթեարլըք տիրիլ իթմէքէն ալիճէնապ քիմնէեէ պէնղէմէքտէ տիր : Պուրաթա իմէրաթորուն սաթթիլի, քէնտի աղաթթիլտէն տաւա պիւլիւք տիր : Շէյլէ քի հէր քէսէ ալըք ալըք վէ կէօլլէրինտէն եալ կէլէրէք սիւալ լէր իթմէքտէ վէ ճէսարէթ վիրմէք տէ տիր : Հիւքմտար իլէ էհալիսի պէյ նինտէ ճարի օլան շու միւնաթաթ կիւնլէն պիրինտէ մէսէլ հիւքմիւնէ կիւնէճէք, վէ միւթաթապէլտէ Բուսիա ըն գալպիլի թահրիք իլլէեէճէք տիր :

«Տիւն իմէրաթոր, քէնտիսինտէն էվ վէլ պիր իսալը կէօմիլէք, թիւթիւն գութուսու, չաթք, բարա քէսէսի, քի թապ վէ արմնիգա կէօնտէրիպ, պա տէհու քէնտիսի իսաթիւրանէյի զիւ եաթէթ իթմէքէ կիթտի : Օրաթա հէր պիրինին նէ շէյ ալմաթա արգուսու օլտուղունու անլաթթաթտան սօնրա, մէք քիւր հէտիլէլիլի թէվզի իթմէքտէ իտի : Վէ հէր իսաթա վէ եա մէճ ըուհա ապու շէյլէրի սիլէ կէօնտէրէն իմէրաթորիւք տըր : Սիմէքտէ իտի :

«Պատէհու իմէրաթոր հաղըրէթիլի միւթէհարընք իսաթիւրանէն կիւն ընք, «արմնիգա չալմապ պիլէն քիմ տիր», տէեու սիւալ իթտի : Միւշարիլէյին պիր սաթալըք տէլիգաթը կէօն թէլիլիլէր : Իմէրաթոր տալի «ալ էօյլէ իսէ, պու տա սէնին հիսէն տիր, լաթին պաթա պիր շէյ չալ պազալըմ տէտի, վէ տէլիգաթըն տալի «էֆէն տիւ, պէն պուճն գուլլանմամ, շիւնք բէք կիւղէլ տիր» ճէվապըն վիրտի : Իմէրաթոր ելինէ քէլաթա թա զալ պիրլէ «չալմաթա պաթ, չալմաթա պաթ» տէտի :

«Պատէհու իմէրաթոր եաթալը օլան օֆիլիալարըն չաթթըրաթընա տօղրու կիտէրէք, օրաթա տալի պիլի մաւա մէլէյի հասէն իլէ քէնտի ֆիթօկրաթիւ լա շէքիմիլ թաթիլլէրինի վէ պալը իթթիլիսար նիշանլարը թէվզի իթտի : Եաթալըք, քիմի օտա էլպիսէսիլլէ, քիմի անաթէ էլպիսէսիլի կիլինմիլ օլտուղու հալտէ, միւշարիլէյին տէլարը չօգաթընը զէման ըթթաթաթ իթտիլէր :

«Պու արա սաթթ ալթը օլտուգ, կիւ նէշ տաղըրըն արգաթընաթաթմաթա տա, վէ շու գալապալըք տօղրլաթթ մաթտա իտի : Դէնտի սաթթա ասթքի իլ, վէ պու ասաթիլէ պիր աղ էվվէլ պիր տուա օգուճուլ օլան բաթա, վէ սաթաթաթ վէ ֆէտաթեարլըք նիւմու նէսի օլան թաթիպիլի իլէ ըհիպիլէր իմէրաթորուն էթթաթընք գուշալթ մէլ իտիլէր : Իմէրաթոր սաթթ օն պիր տէ եաթմաթտան էվվէլ չալըշմապ իշին իշ օտաթընա շէքիլտի :

—Պէլլաթտան ֆիլէմէնպաթթ գա զէթաթընա շու վէճ իլէ եաղըմաթթը :

«Պուրաթա էմիլիէթ քէսպ իտէն պիր թէվաթիւրա կէօրէ, Ալաթիւրա—Մաթար տէվլէթիլին Պէլլաթտա մու գիմ բօլիթիլա մէմուրու, Սըրպիսիւն նըն հէյեթիլի միւթիւրան ըլիսի Մ Րիաթիլէ, Պէլլաթտա գալէաթընըն տա իլլինտէ պուլունան ճամիլին եղթը ըլլաթընտան տօլաթ զաղը թէպի զաթ իմրա իթմիլ, վէ 1867 սէնէսին տէ տէվլէթի Ալիէ իլէ Սըրպիսիւն պէյնինտէ աթա օլունան մուհաթէ ալիքեաթընա, Սըրպիսիւնտաթի ճա միլլէրին մուհաթաթընա նէգաթէթ ի տիրլիսի իմաթէթին վաղիֆէսի իթթիլ գաթընտան օլտուղունու ըլիսի միւ մալիլէյն տէլիաթըն իլլէմիլ տիր :

«Իմաթէթ տալի մէքըրիւր ճամիլի եղթաթընտան տօլաթ թէպիլիլի

գիմէթ իթմէք իշին, մէքըրիւր ճամիլին միւնաթէսինէ շիճէք չարթըն վէ իսալիլի իսաթալ իթմիլ օլտուղուն տան, վէ պու հալիսի իսէ օրաթաթան կէլիպ կիտէնիլ իշին տալիմա պիր թէհիլէք օլաթաթը միւլաթաթաթ լա շու տիլաթըրըն պիւսպիլիլին երգտը ըլլաթը թէնիպ օլունտուղու ճէվապըն վիրմիլ տիր :

«Պէլլաթտա շէհրի տալիլինտէ տա հա եէտի աթէտ ճամիլի տիր : Պուճ լար էսիլի վէ հէման երգըրմաթ տէրէ ճէսինտէ տիրլէր : Թէաթընտան ար գաթընտա օլան պու ճամիլլէրտէն պիլ իլապ ֆաթիլիգաթ եէրինէ գուլլա նիլլըր : Տիլիլի տալի պէլէտիլիլի իտա ըսի թաթաթընտան մուրտաթըր վէ բիլիլի մահէլլի թաթիս օլունմուլ տուր : Պէլլաթտա էհալիսիլին Օսմանլը լաթա գաթըն օլան ասաթիլիլի, ալ իսու սուս սօն մուհարէպէտէն պէրու օլ գաթար շիտաթթ քէսպ իլլէմիլ տիր քի, Սըրպիսիւն հիւքիւլէթիլին պու ճամիլլէրի մուհաթաթա վէ լաղըմ կէլէն թամիրաթընք իմրա իթտիլէք իշին, քիթաթէթ իտէճէք մէրթէպէ մասէվի նուֆուղու գալմաթըն տըր : Մալիւմ տիր քի, կէլէն սէնէ Սգուրէլինա մէճ իսի, շու ճամիլլէրտէն պիրինին թամիլ իշին թալպ օլունան մէպալըք բէտա իլլէմիլ տիր : Պու հալտէ հիւքիւլէթի հիշ պիր շէյ գաթիլ տէյիլ տիր : »

ՊՈԻԼԱՐԻ ՍԹԱՆՏԱ ԱՆՎԱԼԸ ԱՍԿԵՐԻՆԷ

Ճուճաթ սապահըթ Թրիլէպէ ըսու թաթընա վիրուտ իտէն զազեթալար, մուհարիպիլին հալինի միւթիլիլի սուրթթաթ պէեան իթտիլլար : Սեպտ 29 թարիսի Թան զազեթաթը, հալա տիսաթը ասկէրիլիլինտէ շէյլէ միւ թալաթ իտիւթոր : —Մէհէմէտ Ալի բալաթըն մուսաթիլլըն հարաթիլի տէ վամ իտիլլէք, —նաթը քի Չէրգօլլա եա գաթըն թիւթիլի հիւճուճ եաթաթ քէշիլ արա մուսաթիլլըն մուգաթաթէ մէսի զաթն օլունմաթաթ իտի—Պիլլաթ իլէ թուճա արաթընտ Բուսիա վէլիլի ահաթըն մէվլէլաթընա գաթըն վէ եաթաթ ճէնուպի զաթթ թաթաթընտա Թընթօլլաթա վէ Պիլլաթա տօղրու իլէ ըուլլէթիլի հալաթիլինէ հէր տաթըգա պէլլէրիլլիլին, պաշգա պաշգա մէն պալլէրտէն վէ եէքտիլլէրինի միւլէյիլիլի թէլէկրաթիւր վիրուտ իթտի քի, զուլլաթտա, միւշարիլէյին օրտուղուն նուն ըլլաթթ իթտիլի, եաթաթ Պա նիգա Լօմուստա թուլթուլ օլտուղու մէվլէլաթըն թէրք տիրլէ, չարգտա Գա լա Լօմ ըրմաթընըն սաղ թաթաթ ալէ վալիլինէ գաթար կէրու շէքիլտիլի իսաթըն վիրիլիլի տիր : Հալպու քի շու հարէքէթի իլլաթ իթմէք հէնուլ վիւմ քին տէյիլ տիր :

«Թալմա զազեթաթըն Շուսուտան տըլպ նէշ իթտիլի պիր թէլէկրաթաթ, Մէհէմէտ Ալի բալաթըն «հա վաթըն ֆէնաթըն վէ Բուս ասաթիլլէրինին թէթիլիլի սէպէպիլլինտէ թէհ տիտա զուլլունան մէքիլ լաթ իսաթթըն թէլէմիլ իթմէք իշին Գաթա Լօմաթա աթաթէթ թուլթուլ օլտուղու մէվլէլաթաթա տալլէթ իթտիլի իլաթ գըլլէթըն տըր : Լօմաթըն վէ վիլլէնտըն տիլլէր գաթթիլաթըն, Օս մանլը օրտուկեաթընտա պուլունան մուսաթիլլէրիլլինտէն հէման պուճնա պէն զէր մալիլմաթ լար ալլըլար տըր : Լա

քին մալիլմաթ լար պու գաթար մա իւմաթ քիթաթէթ իթմէք լէլիլ Մէհէմէտ Ալի բալաթ, Պուլլաթիլլինտէն եա զան եաթաթըն շու մէվիլմաթ պիւլ լաթ շալլաթաթ մաթաթ, տիլլէր պիլ թիւլլէն եօլլաթը բէք չարաթ գաթթիլաթ տէ իսաթաթ իտէճէյիլլինտէ գաթթիլաթ, վէ պաշգա պիր ճիլլէթաթն պաշ կէօն թէրիլիլ, տիլլէթն թէհ տիտա իթմէք, վէ պու եօլ իլէ հիլ տէյիլ իսէ տօլա երտան օլուն Օսման բալաթա եաթ տըմտա պուլունմաթ իլլին, էվվէլլէն թէրք իթմիլ օլտուղու միւթաթաթէմ եօլլարա, եանի զաթիլլէ վէ մուհիմ մաթ անպալարըն շալա մուհուլլէթիլ մու իսաթէրէ իտէպիլլէթիլ եօլլարա եաթ լաշմաթըն արգու իթմիլ իսէ, պուճնա պիր տիլլէթէք եօթ տուր :

«Մաթաթ Բուսիլար պու գաթար ա զըր սուրթթաթ թօլլաթաթընը հալաթ, նաթը օլուն տա Մէհէմէտ Ալի բալաթը կէրի շէքիլլէն մէհպուր ի տէրլէր, իլլէ պուրաթըն տիլաթա մաթօրուլ : Անապա Տէլլի թէլլէկրաթ զազեթաթ մաթաթիլլին Շուսուտան շէքաթիլ թէլլէկրաթ զալլիլլինտէ, Մէհէմէտ Ալի բալաթըն կէրի շէքիլլէթի, տաճաթ պիր իլլէն թէլլէթէք իլլին մի տիր, վէ շու ալիլիլլար ըլլաթթըն մու հիմաթիլ հարէքէթի հարաթիլլէ մու գաթաթէթէթ մի տիր : Իլլաթ իլլէ թաթաթէթ տէ անաթընաթ մէքթիլլէպէ տէ տէյիլ տիր : Պիլլաթ թէթիլլաթիլ կէօրիլլինտէ շու տուր քի, Մէհէմէտ Ալի բալաթ, Միլլէյման բալաթըն Շիքա գա պօղաթընըն գալլալարը գաթըն սընտա, եաթաթ Բուսիլարըն իլլէլլա գաթընտա ուղլաթաթընըն տիլիլ գա զիլլէլլէրէ ուղլաթաթ թէլլիլլէթիլլէ քէնտիլլին իլլա իլլէթաթիլլին, տաղ լարտա զաթթ իլլաթիլլէ ճէմօլլաթ Բուսիա վէլլիլի ահաթըն օրտուղունու կէրի սիւրէթէլլէնտէ կիլլէն եաթաթ մէքըրիլ օրտուղունու կէլլէնտէ կիլլէն Չէրգօլլա թէլլէկրաթիլլին իսիլլաթ օլաթաթ, տիլլէլլինտէ գուլլէթիլլին անլաթթաթտան սօնրա, պաշլաթընը թէլլէպալիլլաթէն ֆէրաթաթ կէլլիլ, վէ քէնտիլլաթընը թաթիլ իլլէմիլ տիր :

«Իլլէր Մէհէմէտ Ալի բալաթ, Տէլլի թէլլէկրաթ զազեթաթ մաթաթիլլինտէ զանընա կէօրէ, գըլ կէլլէթտէն էվ վէլլ թէլլաթ հարէքէթէ պաշլար իսէ, իլլէթիլաթ տըր քի մէնէրալ Բաթիլլէն նին զաթթ իթտիլիլ մահէլլէրին ճէ նուպի զաթթ ճիլլէթիլլին տօղրու հա ընթէթ իտէճէք տիր : Լաթին պիլ կէ ընթ պու վէ կէլլէք պաթը ինկիլիլ զազեթաթընըն պու իսաթաթաթա օլան իթաթէլլէրինի պիլա թէլլէրտիլլաթ ճէրհ իտէրիլլ : —Կէօրիլլինտէ իլլ Ու լալլար եաթաթ Բուսիլար, վէ եա իլլի օրտուղար պիլլիլլաթ օլաթաթ, քէնտիլլէրինէ մալը չօղա օլունան հիւճուճ լար միլիլլա, պու քէրէք տաթիլ իլլէն իլլաթըն իսթիլլէթաթաթընա գաթըն հիւճուճ իթմիլլէր տիր : Պու հիւճուճ կէլլէն սալ կիլլիլ վուղու գալլմուլ տուր, իսթաթաթաթաթաթ պիր չօթ թէլլէկրաթիլլար, մէքըրիլ մուհարէպէ նին, Ուլաճ վէ Բուս օրտուղարընըն գանլը պիր մաղլաթիլլէթիլլին իսթիլլաթ գալլաթիլլունու իսաթէր վիրիլլաթ իսէ տէ, պիլլիլ շիմաթիլլէ գաթար իլլաթ եէնի մուհարէպէեէ տալիլ ըսիլ մալիլմաթընըն հօթ տուր : Մօրնիլլ Բաթ զազեթաթըն, Պէր իլլինտէն տալլըք պիր թէլլէկրաթա իսթիլլաթէն, Բուս թէլլէկրաթ լէ վիլլէրինն իսթաթիլլինտէն օն իլլէթիլլաթ տէ վուլլա պուլլաթ մալլըլ մուհարէ

Գ. 41 Իբրի խանընատ